

Vissa frågor om SJ AB och Green Cargo AB

Till trafikutskottet

Trafikutskottet beslutade den 9 april 2013 att inom ramen för sitt planerade betänkande om järnvägs- och kollektivtrafikfrågor (bet. 2012/13:TU11) ge finans- och näringsutskottet tillfälle att yttra sig över motionerna 2012/13:T236 (MP) yrkandena 1 och 2, 2012/13:T320 (V) yrkande 10, 2012/13:T394 (S) och 2012/13:T477 (S) yrkandena 5 och 6.

Näringsutskottet behandlar motionsyrkandena under rubrikerna

- Översyn av SJ AB:s och Green Cargo AB:s uppdrag
- Samhällsuppdrag till SJ AB
- Ekonomiska mål för SJ AB.

Sammanfattningsvis föreslår näringsutskottet att trafikutskottet tillstyrker motion 2012/13:T477 (S) yrkandena 5 och 6 om översyn av SJ AB:s och Green Cargo AB:s uppdrag och avstyrker de övriga motionsyrkandena.

I yttrandet finns fyra avvikande meningar och ett särskilt yttrande.

Utskottets överväganden

Motionerna

I kommittémotion 2012/13:T477 av Anders Ygeman m.fl. (S) yrkande 5 förordas en översyn av SJ AB:s ägardirektiv för att få bolaget att drivas utifrån ett mer samhällsnyttigt perspektiv än det rent företagsekonomiska. Motionärerna framför vidare att det finns anledning att se över ägardirektiven för Green Cargo AB för att få bolaget att arbeta ytterligare med innovativa och hållbara logistiklösningar (yrkande 6).

I motion 2012/13:T394 av Olle Thorell m.fl. (S) anförs att SJ AB bör ges ett tydligt samhällsuppdrag. Motionärerna önskar en tydligare styrning av SJ och en bredare definition av företagets målsättningar.

SJ bör få ett samhällsuppdrag – att verka för ett ökat tågresande med hög punktlighet och kvalitet mellan alla delar av Sverige och till huvudorterna i våra grannländer, framförs det i kommittémotion 2012/13:T236 av Stina Bergström m.fl. (MP) yrkande 1. Vidare anser motionärerna att SJ:s vinstutdelningskrav till staten bör tas bort och att vinsten i stället ska återinvesteras i verksamheten (yrkande 2).

I partimotion 2012/13:T320 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 10 förordas att SJ:s avkastningskrav till ägaren staten avskaffas och att lönsamhetsmålet sänks.

Vissa kompletterande uppgifter

Enligt bolagsordningen för SJ AB ska bolagets verksamhet vara att, direkt eller indirekt genom dotter- och intressebolag, bedriva persontrafik samt därmed förenlig verksamhet.

Ägaren statens nuvarande långsiktiga finansiella målsättning för SJ är en soliditet på 30 procent och en avkastning på eget kapital på 10 procent. Enligt utdelningspolicyn ska ordinarie utdelning uppgå till en tredjedel av årets vinst, då soliditetsmålet har uppnåtts. Därutöver ska extra utdelning ske om detta krävs för att uppnå en effektiv kapitalstruktur.

I budgetpropositionen för 2013 (prop. 2012/13:1 utg.omr. 24 s. 71) anför regeringen att ett viktigt verktyg i ägarstyrningen är att fastställa ekonomiska mål för de statligt ägda bolagen. Syftet med målen är att förbättra värdeutvecklingen genom att bolagets lönsamhet, effektivitet och risknivå löpande mäts, följs upp och utvärderas. För att säkerställa att alla bolag har relevanta mål kommer regeringen att inom tre år ha gått igenom de ekonomiska målen för de bolag som sorterar under Finansdepartementet. Beredning av SJ:s ekonomiska mål kommer enligt uppgift att påbörjas under våren 2013.

I statens ägarpolicy för bolag med statligt ägande anges att de ekonomiska målen i huvudsak definieras inom kategorierna lönsamhetsmål (t.ex. avkastning på eget kapital), kapitalstrukturmål (t.ex. soliditet) och utdelningsmål. En viktig utgångspunkt när de ekonomiska målen fastställs för de statliga bolagen är enligt ägarpolicyen ägarens kostnad för eget kapital, eftersom denna kostnad ytterst avgör om staten som ägare får en rimlig och marknadsmässig kompensation för det risktagande ägandet i ett bolag innebär. För lönsamhetsmålet utgör kostnaden för eget kapital ett golv, eftersom en avkastning som systematiskt understiger kapitalkostnaden innebär att värde förstörs för staten som ägare.

I april 2011 uppgav statsrådet Peter Norman, med anledning av en interpellation (ip. 2010/11:322) av Marie Nordén (S) om ägarkrav på SJ, att verksamheten i SJ bedrivs i aktiebolagsform och att bolaget bedriver affärsverksamhet. Det är styrelsen och ledningen som ansvarar för operativa frågor, och ägarens inflytande utövas på bolagsstämman. Statsrådet framhöll att frågor om punktlighet, komfort och service till resenärerna ombord tillhör den operativa verksamheten. Statsrådet pekade också i sammanhanget på att SJ bedriver ett kontinuerligt kvalitetsarbete och betonade att ett konkurrenskraftigt utbud av tjänster samt nöjda kunder är en förutsättning för lönsamhet. När det gäller att se över vinstkravet på SJ konstaterades att bolaget har ett marknadsmässigt avkastningskrav. Statsrådet framförde vidare att ett frångående av krav på marknadsmässig avkastning kunde leda till statsstödsproblematik.

Enligt Green Cargo AB:s bolagsordning ska bolagets verksamhet vara att, direkt eller indirekt, tillhandahålla logistik- och godstransporttjänster till nationella och internationella kunder i huvudsak inom järnvägsområdet samt bedriva därmed förenlig verksamhet.

Näringsutskottets ställningstagande

Inledning

Utskottet behandlar motionsyrkandena under rubrikerna Översyn av SJ AB:s och Green Cargo AB:s uppdrag, Samhällsuppdrag till SJ AB och Ekonomiska mål för SJ AB.

Översyn av SJ AB:s och Green Cargo AB:s uppdrag

Staten har en viktig uppgift att på ett ansvarsfullt sätt värna, förvalta och utveckla de gemensamma tillgångar som statliga företag representerar. Målsättningen bör vara att SJ AB utvecklas till ett högklassigt järnvägsföretag som kan mäta sig med de ledande företagen i Europa när det gäller kvalitet och punktlighet. Utskottet anser att en översyn av SJ:s uppdrag bör göras i syfte att få bolaget att drivas utifrån ett mer samhällsnyttigt perspektiv än det rent företagsekonomiska.

Green Cargo AB är ett viktigt verktyg för att driva och utveckla godstrafiken på järnväg. Enligt utskottet finns det anledning att även se över Green Cargos uppdrag för att få bolaget att arbeta ytterligare med innovativa och hållbara logistiklösningar.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att trafikutskottet tillstyrker motion 2012/13:T477 (S) yrkandena 5 och 6.

Samhällsuppdrag till SJ AB

Utskottet ser inga skäl för riksdagen att vidta några ytterligare åtgärder med anledning av vad som anförs i motionerna 2012/13:T394 (S) och 2012/13:T236 (MP) yrkande 1 om att ge SJ ett samhällsuppdrag och föreslår därför att trafikutskottet avstyrker de aktuella motionsyrkandena.

Ekonomiska mål för SJ AB

De statliga bolagen representerar stora värden och är sammantaget en av Sveriges största arbetsgivare. Staten har således ett stort ansvar att vara en aktiv, professionell och ansvarsfull ägare. Av statens ägarpolicy för bolag med statligt ägande framgår att statens bolag ska ha en ändamålsenlig och effektiv kapitalstruktur och att kapitalstrukturen löpande ska analyseras och prövas. Inom Regeringskansliet pågår en sådan översyn för att säkerställa att alla bolag som sorterar under Finansdepartementet har relevanta ekonomiska mål. Beredning av SJ AB:s ekonomiska mål kommer enligt uppgift att påbörjas under våren 2013.

I likhet med vad som anges i statens ägarpolicy konstaterar utskottet att en viktig utgångspunkt när de ekonomiska målen fastställs för de statliga bolagen är ägarens kostnad för eget kapital, eftersom denna kostnad ytterst avgör om staten som ägare får en rimlig och marknadsmässig kompensation för det risktagande ägandet i ett bolag innebär. För lönsamhetsmålet utgör kostnaden för eget kapital ett golv, eftersom en avkastning som systematiskt understiger kapitalkostnaden innebär att värde förstörs för staten som ägare. Utskottet vill erinra om att ett frångående av krav på marknadsmässig avkastning kan leda till statsstödsproblematik.

Utskottet konstaterar att det – mot bakgrund av bl.a. EU:s konkurrens- och statsstödsregler – är viktigt att de ekonomiska målen för SJ ligger på marknadsmässiga nivåer i jämförelse med befintliga och blivande konkurrenter och ser ingen anledning att föregripa den aviserade översynen av SJ:s ekonomiska mål.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att trafikutskottet avstyrker motionerna 2012/13:T236 (MP) yrkande 2 och 2012/13:T320 (V) yrkande 10.

Stockholm den 16 april 2013

På näringsutskottets vägnar

Mats Odell

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Mats Odell (KD), Jessica Polfjärd (M), Jennie Nilsson (S), Hans Rothenberg (M), Carina Adolfsson Elgestam (S), Olof Lavesson (M), Krister Örnfjäder (S), Cecilie Tenfjord-Toftby (M), Ann-Kristine Johansson (S), Eva Flyborg (FP), Börje Vestlund (S), Helena Lindahl (C), Karin Åström (S), Jonas Jacobsson Gjörtler (M), Anna Hagwall (SD), Kent Persson (V) och Lise Nordin (MP).

Avvikande meningar

1. Översyn av SJ AB:s och Green Cargo AB:s uppdrag (M, FP, C, KD)

Mats Odell (KD), Jessica Polfjärd (M), Hans Rothenberg (M), Olof Lavesson (M), Cecilie Tenfjord-Toftby (M), Eva Flyborg (FP), Helena Lindahl (C) och Jonas Jacobsson Gjörtler (M) anför:

Vi vill, när det gäller motionsförslagen om att göra en översyn av SJ AB:s och Green Cargo AB:s uppdrag, erinra om att syftet med bolagiseringen av Affärsverket statens järnvägar var att skapa effektiva och lönsamma järnvägsföretag som kan konkurrera på lika villkor med övriga operatörer på marknaden och som kan garantera kunderna en bra och prisvärd service inom järnvägstransportområdet, samtidigt som de kan ge en affärsmässig avkastning på det kapital som ägaren tillskjutit (prop. 1999/2000:78, bet. 1999/2000:TU11).

SJ AB är en av flera aktörer på marknaden och bedriver sin verksamhet på affärsmässig grund. En vägledande princip bör därför vara att det ställs marknadsmässiga krav på bolaget för att skapa så jämlika förutsättningar som möjligt mellan statligt ägda bolag och privatägda bolag för att inte snedvrider konkurrensen. Regeringen har riksdagens uppdrag att aktivt förvalta statens tillgångar så att den långsiktiga värdeutvecklingen blir den bästa möjliga och – i förekommande fall – att de särskilt beslutade samhällsuppdragen utförs. Det är enligt oss viktigt att den aktiva förvaltningen sker på ett professionellt sätt med värdeskapande som ett övergripande mål. Målet att skapa värde innefattar krav på långsiktighet, effektivitet, lönsamhet och utvecklingsförmåga samt ett miljömässigt och socialt ansvarstagande. En god ekonomi är avgörande för att SJ AB m.fl. statliga bolag ska kunna möta en ökande konkurrens, ge bra och prisvärd service och bidra till samhällsnyttan. Styrningen av de statligt ägda bolagen sker i första hand med stöd av statens ägarpolicy. Vidare sker en kontinuerlig dialog mellan å ena sidan Regeringskansliets förvaltningsorganisation och den politiska ledningen och å andra sidan styrelseordförandena och bolagen. Målen för bolagens ekonomi och verksamhet följs regelbundet upp och utvärderas.

Med hänvisning till det anförda anser vi att det inte behöver göras någon särskild översyn av SJ:s och Green Cargos uppdrag. Vi föreslår således att trafikutskottet avstyrker motion 2012/13:T477 (S) yrkandena 5 och 6.

2. **Samhällsuppdrag till SJ AB (S, MP, V)**

Jennie Nilsson (S), Carina Adolfsson Elgestam (S), Krister Örnfjäder (S), Ann-Kristine Johansson (S), Börje Vestlund (S), Karin Åström (S), Kent Persson (V) och Lise Nordin (MP) anför:

För att nå de transport- och miljöpolitiska mål som fastställts av riksdagen och regeringen krävs att tågtrafiken upprätthålls och utvecklas. Väl fungerande järnvägstransporter med hög kapacitet och tillförlitlighet är en förutsättning för att vårt moderna samhälle ska fungera. Det övergripande målet för svensk transportpolitik är att säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgare och näringsliv i hela landet. Enligt vår mening är SJ AB det viktigaste verktyget för att uppnå detta. Att åka tåg ska vara ett enkelt, prisvärt och pålitligt resealternativ. Resenärernas behov ska sättas i centrum. Mot denna bakgrund anser vi att det är fel att dagens styrning av SJ endast är baserad på finansiella målsättningar. Det enda krav som ägaren staten ställer på SJ i dagsläget är att det ska gå med vinst. Detta anser vi går stick i stäv med både de transportpolitiska och de klimatpolitiska målen. Dessutom missgynnar det ofta resenärernas behov och är inte heller rimligt sett till att bolaget är en del av den grundläggande samhällsliga infrastrukturen. Vi vill därför se en väsentligt tydligare styrning av SJ och en bredare definition av företagets målsättningar. Bolaget bör ges ett tydligt samhällsuppdrag. Ett genomgående tema i styrningen av SJ bör vara ett enkelt, prisvärt och pålitligt resealternativ. SJ bör sätta resenärerna i centrum och verka för ett ökat tågresande. Bolaget bör också aktivt medverka till att de transportpolitiska målsättningarna som fastställts av riksdagen och regeringen uppnås. Vidare anser vi att SJ bör ha en prispolitik i fråga om biljetter som gör att bolaget kan vinna marknadsandelar från andra transportslag. SJ bör planera och ansvara för en utvecklad tågtrafik med hög punktlighet och kvalitet mellan alla delar av Sverige och huvudorterna i våra grannländer.

Med det sagda förordar vi att trafikutskottet tillstyrker motionerna 2012/13:T394 (S) och 2012/13:T236 (MP) yrkande 1.

3. **Ekonomiska mål för SJ AB (MP)**

Lise Nordin (MP) anför:

Jag anser att SJ AB har en viktig roll att fylla för att skapa ett väl fungerande järnvägssystem och för att bidra till att tågresan blir det enklaste, bekvämaste och billigaste alternativet. SJ kan på så sätt hjälpa till med att hejda klimatförändringarna. Det enda krav som SJ:s ägare staten ställer på bolaget är dock att det ska gå med vinst och leverera en del av vinsten till statskassan. Detta går enligt min åsikt tvärtemot både de transportpolitiska och de klimatpolitiska målen samt missgynnar ofta resenärernas behov. Jag anser därför att SJ:s vinstutdelningskrav till staten bör tas bort och att vinsten i sin helhet i stället ska återinvesteras i verksamheten.

Med det sagda förordar jag att trafikutskottet tillstyrker motion 2012/13:T236 (MP) yrkande 2 och delvis tillstyrker motion 2012/13:T320 (V) yrkande 10.

4. Ekonomiska mål för SJ AB (V)

Kent Persson (V) anför:

SJ AB:s lönsamhetsmål uppgår till 10 procent avkastning på det egna kapitalet. Därutöver har SJ ett avkastningskrav som innebär att staten kräver utdelning till statskassan på 33 procent av den redovisade nettovinsten. Avkastningskravet leder till starkt fokus på att skapa vinst. SJ tvingas se till marknadsandelar och konkurrera med bl.a. flyget om höginkomstresenärer, en kategori där män dominerar. Det leder, enligt min åsikt, till att kvinnors, ungdomars och pensionärers behov prioriteras ned. Jag anser även att avkastningskravet missgynnar den regionala utvecklingen eftersom SJ prioriterar bort lågtrafikerade sträckor. Om SJ inte hade haft ett avkastningskrav och höga lönsamhetsmål skulle bolaget kunna sänka priserna på biljetter eller enklare återinvestera i nya tåg och vagnar, vilket i sin tur skulle bidra till att fler kunde åka kollektivt och till att miljö- och klimatpåverkan minskade. Jag anser därför att SJ:s avkastningskrav till ägaren staten bör avskaffas och lönsamhetsmålet sänkas.

Med det sagda förordar jag att trafikutskottet tillstyrker motion 2012/13:T320 (V) yrkande 10 och delvis tillstyrker motion 2012/13:T236 (MP) yrkande 2.

Särskilda yttranden

Samhällsuppdrag till SJ AB (SD)

Anna Hagwall (SD) anför:

Utskottet har i det föregående förordat att en översyn av SJ AB:s uppdrag bör göras med inriktningen att få bolaget att drivas utifrån ett mer samhällsnyttigt perspektiv. Jag ser ingen anledning att föregripa den översynen och nu besluta om samhällsuppdrag för SJ.